

Особливості фіскальної політики у системі важелів стимулювання національної економіки України

Features of Fiscal Policy in the System of Levers of Stimulation of the National Economy of Ukraine

Ольга Козакевич¹
Olha Kozakevych

¹ Ivan Franko National University of Lviv

1 Universytetska Street, Lviv, 79000, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.36-1

JEL Classification:
E62, G28, H39

Received 20.06.2018
Accepted 20.07.2018
Published online 31.07.2018

Corresponding Author:
kozakevych.olha@ukr.net

© 2018 The Author. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

Анотація. Метою статті є дослідження теоретичних засад та прикладних проблем фіскальної політики як способу наповнення державного бюджету України. Досліджено сутність фіскальної політики та механізм її реалізації. Представлено основні положення (ключові аспекти) застосування Кривої Лаффера та можливість її практичного застосування для оцінювання ефективності фіскальної політики в Україні. Розглянуто питання впливу інструментів фіскальної політики на основні макроекономічні показники та сектори національної економіки.

Доведено, що: 1) ключовою особливістю фіскального регулювання економічного зростання в Україні стало спрямування його на досягнення результатів протягом короткострокових періодів; 2) недостатньою є спрямованість фіскальної політики держави на досягнення оптимальної якості економічного зростання, перетворення внутрішнього споживчого попиту на дієвий фактор економічного зростання, державне фінансування розвитку інфраструктури; 3) для ефективного і результативного забезпечення соціально-економічного довгострокового зростання потрібна активна фінансова політика; 4) максимально можливі темпи економічного зростання України можна досягти завдяки гармонізації інтересів платників податків та держави.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є визначення особливостей фіскальної політики України та країн Європи у період економічної нестабільності.

Ключові слова: фіскальна політика; Крива Лаффера; податкова система; податки.

Abstract. The purpose of the article is to study the theoretical foundations and applied problems of fiscal policy as a way to fill up the state budget of Ukraine. The essence of fiscal policy and the mechanism of its realization are investigated. The main provisions (key aspects) of the Laffer Curve application and the possibility of its practical application for assessing the effectiveness of fiscal policy in Ukraine are presented. The issues of influence of fiscal policy instruments on the main macroeconomic indicators and sectors of the national economy are considered.

It has been proved that: 1) the key feature of the fiscal regulation of economic growth in Ukraine was its focus on achieving results in the short run; 2) the direction of fiscal policy of the state to achieve optimal quality of economic growth, the transformation of domestic consumer demand into an effective factor of economic growth, state financing of infrastructure development is insufficient; 3) an effective financial policy is needed to ensure effective and efficient social and economic long-term growth; 4) the maximum possible rates of economic growth in Ukraine can be achieved through harmonization of the interests of taxpayers and the state.

The prospect of further research in this direction is to determine the peculiarities of the fiscal policy of Ukraine and European countries during the period of economic instability.

Keywords: fiscal policy; Laffer Curve; the tax system; taxes.

ВСТУП

Конкретними інструментами проведення державної економічної політики є, зокрема, такі фіскальні важелі впливу, як податки, державні витрати та трансферти. За допомогою поданих фіскальних інструментів держава здатна змінювати величину та спрямованість грошових потоків згідно з поставленими (конкретними, визначеними) цілями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що основні показники (бізнес-індикатори, параметри) фіскальної сфери (як складової макроекономічної політики), що впливають на соціально-економічний розвиток держави, досліджували такі науковці, як З. Варналій [13], О. Гарасимчук [8], В. Гейць [2], О. Гушан [3], А. Загородній [14], В. Мельник [4], В. Орлова [5], А. Савченко [6], І. Скоропад [8], Р. Скриньковський [10], С. Соломенко [6], К. Швабій [7] та інші. Водночас, віддаючи належне високому рівню наукових доробок у цьому напрямі, доцільно зазначити, що сьогодні недостатньо уваги приділено фіскальній політиці як способу наповнення державного бюджету.

Тому метою статті є дослідження теоретичних засад та прикладних проблем фіскальної політики як способу наповнення державного бюджету.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виходячи із результатів аналізу наукової праці І. Скоропад та О. Гарасимчук [8] та практичних матеріалів за проблемою, можна стверджувати, що важливим фактором регулювання ринкової економіки є фіскальна політика.

У цьому контексті слід також погодитися з думкою науковців [8, с. 529; 6; 14, с. 440] про те, що фіскальна політика – це:

1) політика держави щодо змін у системі оподаткування та урядових видатках, здійснювана з метою зменшення коливання ділових циклів, сприяння соціально-економічному зростанню, підвищенню загального рівня зайнятості та стабілізації цін (низькому рівневі інфляції) [14, с. 440];

2) сукупність конкретних заходів держави у сфері оподаткування та державних витрат шляхом впливу на стан господарської

кон'юнктури, перерозподілу національного доходу, нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм [8, с. 529; 6].

Поряд з тим, у межах дослідження наукової статті [8], встановлено, що:

1) ключовою метою фіскальної політики держави є досягнення макроекономічної стабільності та оптимального рівня безробіття на основі розвитку системи організації праці та виробництва за допомогою зменшення податків і збільшення державних інвестицій;

2) використання тих чи інших методів фіскальної політики залежить від стану економіки;

3) фіскальна політика має досить просту концепцію та інструментарій для впливу на господарське життя: податки і видатки [8, с. 529–530].

З огляду на це і виходячи з результатів виконаних досліджень [8; 6], з'ясовано, що саме за допомогою зміни податків та видатків забезпечується вплив на макроекономічні процеси.

Беручи до уваги зазначене вище та враховуючи результати наукових досліджень [8; 4], варто також відмітити, що державний бюджет складається з таких частин: 1) дохідної; 2) видаткової. Доходи бюджету – усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, спрямування яких передбачено згідно законодавства України [8, с. 530]. Але основним джерелом доходів держави в цивілізованому суспільстві є податки. Податки – це система обов'язкових платежів підприємств, установ, організацій і населення, які є одним із джерел формування доходів державного бюджету. В умовах ринкової економіки податки є основним інструментом державного регулювання економіки як у масштабі цілого господарства, так і на рівні регіонів, галузей, підприємств, окремих осіб. Крім цього, податки є способом перерозподілу доходів, унаслідок чого здатні стримувати або, навпаки, стимулювати певні соціально-економічні процеси. Податки встановлюються лише державою і базуються на актах вищої юридичної сили, а їх розміри і терміни сплати регламентує податкове законодавство [14, с. 421].

Водночас у науковій праці [8] зазначено, що функціями податків є: 1) розподільна (пере-

розподіл вартості створеного ВВП між державою і юридичними та фізичними особами); 2) фіскальна (централізація частини ВВП у бюджеті на загальносуспільні потреби); 3) регулювальна (вплив податків на різні аспекти діяльності їхніх платників) [8, с. 530; 13, с. 123].

При цьому варто також відмітити, що [8; 14; 3]:

1. Податкова система – це сукупність урегульованих правовими нормами податків і зборів, що стягуються з юридичних і фізичних осіб на території певної держави, принципів форм та методів їх встановлення, зміни і/або відміни, а також дій стосовно забезпечення їх сплати, контролю та юридичної відповідальності за порушення податкового законодавства [8, с. 532; 9]. Податкова система включає такі 2 групи відносин:

- 1 група – відносини, які регулюють сукупність податків і зборів;

- 2 група – відносини щодо встановлення, зміни, відміни податків і зборів, забезпечення їх сплати, організації контролю та юридичної відповідальності за порушення податкового законодавства [14, с. 532].

2. Можливість поповнення державного бюджету за рахунок ефективної системи оподаткування є достатньо очевидною. Але в реальних обставинах це може виявитись зовсім не так, оскільки на практиці можна зіткнутись з безліччю інших (конкретних) проблем. Кожен податок, у якій би формі його не стягували, зменшує зацікавленість у продуктивній діяльності. Цю тенденцію досить чітко дослідив американський економіст А. Лаффер і вона увійшла в економічну науку під назвою «крива Лаффера» [8, с. 530; 5].

3. Крива Лаффера – це графічне зображення залежності між ставками оподаткування та величиною податкових надходжень до державного бюджету: при підвищенні ставок оподаткування сума податкових надходжень у бюджет зростає тільки до певної (конкретної) величини, а потім знижується внаслідок спаду виробництва та ухиляння від сплати податків. Криву Лаффера використовують для встановлення ефективних ставок оподаткування на результат [14, с. 303; 5]. Тут з'ясовано, що Крива Лаффера у комплексі з іншими методами може стати інструментальним засобом обґрунтування рішень з оп-

тимізації податкової системи, для оцінювання ефективності фіскальної політики в Україні.

Звідси очевидно, що одним із основних завдань податкової політики держави (в середньостроковій перспективі) має бути ефективне і результативне стимулювання економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі.

Тут варто також погодитись з думкою науковців [8; 2], що подальші стратегічні кроки щодо реформування податкової системи мають також полягати в переміщенні податкового навантаження з мобільних факторів (чинників) виробництва на споживання природних ресурсів, зокрема за рахунок оподаткування тих товарів і/або послуг, споживання яких завдає найбільшої шкоди навколишньому природному середовищу [2, с. 100].

Проведення фіскальної політики має особливості та виявляється через деякі форми її змістову обґрунтованість. Вона може бути: 1) стимулююча (включає: збільшення державних витрат; зниження податків; сполучення зростання державних витрат із зниженням податків); 2) стримуюча (передбачає: зменшення державних витрат; збільшення податків; сполучення зростання державних витрат із підвищенням оподаткуванням) [8, с. 531].

Стимулюючу дискреційну фіскальну політику застосовують переважно у періоди спаду економіки країни. Така фіскальна політика забезпечує зниження рівня падіння виробництва, і що важливо, але за рахунок дефіцитного фінансування. Стримуючу дискреційну фіскальну політику застосовують в умовах інфляційного зростання. Така державна політика орієнтується виключно на позитивне сальдо державного бюджету. З урахуванням цього варто також відмітити, що поряд із дискреційною фіскальною політикою, важливу роль у регулюванні економіки відіграє також так звана автоматична фіскальна політика, або політика автоматичних (вбудованих) стабілізаторів [8; 6; 2].

Як показує світовий практичний досвід, податки – найдемократичніший спосіб економічного регулювання, оскільки вони автоматично реагують на зміни економічного стану країни, виконуючи важливу стабілізуючу роль в економічній (господарській) діяльності, без необхідності будь-яких заходів з боку

уряду чи інших органів державної влади [8, с. 531]. У 2013–2017 рр. українська економіка була нестабільною. Реальний валовий внут-

рішній продукт (ВВП) в Україні у 2017 р. порівняно з 2016 р. збільшився на 2,5 % (рис. 1).

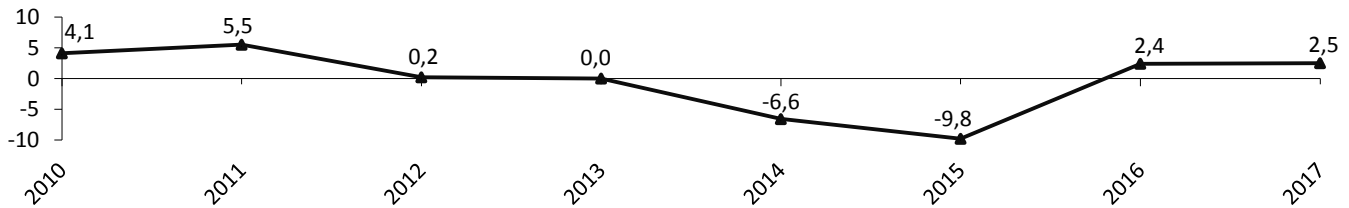

Рисунок 1 – Зміна реального ВВП в Україні (у % до попереднього року) [11]

Номінальний ВВП становив 2982,9 млрд. грн, а ВВП у розрахунку на одну особу – 70210 грн. Детальна інформація щодо показників ВВП у 2017 р. й у I–IV кварталах 2017 р., зокрема ВВП виробничим методом, за категоріями доходу та кінцевого використання, наведена у [11]. В Кабінеті Міністрів України вважають, що в найближчі 3–4 роки Україна зможе досягти рівня ВВП 2013 року [12]. В даний час, враховуючи Агресію Російської Федерації проти України [1], обмеженість ресурсів змусила український уряд визначити пріоритетні напрями скерування фінансових ресурсів. Кабінет Міністрів України чітко визначив своїми головним завданням вирішення основних проблем оптимізації державного управління і системи національної безпеки, а також збереження соціальної стабільності, де фінансування поточних видатків, передусім на оплату праці та трансферти населенню, здійснюється першочергово.

Крім цього, результати досліджень праці [3] доводять, що стан сучасної системи оподаткування України має серйозні недоліки, а саме: нестабільність податкової системи. Регулювання сучасних соціально-економічних відносин в Україні потребує досить гнучкої податкової політики держави. Для створення оптимальної системи оподаткування необхідно керуватися такими основними принципами, як: 1) соціальна справедливість; 2) стабільність; 3) економічна ефективність; 4) рівнонапруженість; 5) гнучкість. В Україні подані принципи на сучасному етапі (в даний час) ігноруються. Така ситуація породжує проблеми визначення розміру, кількості податків, способу їх стягнення [3, с. 652].

Тут варто також погодитись з існуючою думкою науковців [8], які для подолання або ж

зменшення перелічених вище ризиків для економіки України пропонують: 1) встановлення та закріплення на законодавчому рівні оптимальних параметрів формування боргового тягаря для держави; 2) підвищення ставок акцизних зборів і розширення групи піддакцизних товарів; 3) чітке визначення конкретних цілей та напрямів використання ресурсів боргового фінансування; 4) підвищення ефективності стягнення наявної бази оподаткування з метою зменшення тіньового сектору економіки; 5) затвердження обґрунтованості бюджету тощо [8, с. 533; 10].

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження доводять, що: 1) ключовою особливістю фіскального регулювання економічного зростання в Україні стало спрямування його на досягнення результатів протягом короткострокових періодів; 2) недостатньою є спрямованість фіскальної політики держави на досягнення оптимальної якості економічного зростання, перетворення внутрішнього споживчого попиту на дієвий фактор економічного зростання, державне фінансування розвитку інфраструктури; 3) для ефективного і результативного забезпечення соціально-економічного довгострокового зростання потрібна активна фінансова політика; 4) максимально можливі темпи економічного зростання України можна досягти завдяки гармонізації інтересів платників податків та держави.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є визначення особливостей фіскальної політики України та країн Європи у період економічної нестабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Hai-Nyzhnyk, P. P. (Ed.). (2016). *Ahresiia Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy: problemy optymizatsii derzhavnoho upravlinnia ta systemy natsionalnoi bezpeky* [Aggression of the Russian Federation against Ukraine: problems of optimization of public administration and national security system]. Kyiv: Lesia (in Ukrainian)
[Гай-Нижник, П. П. (Ред.). (2016). *Агресія Російської Федерації проти України: проблеми оптимізації державного управління та системи національної безпеки*. Київ: Леся].
2. Heits, V. M. (Red.). (2010). *Novyi kurs: reformy v Ukraini. 2010–2015. Natsionalna dopovid* [New course: reforms in Ukraine. 2010-2015. National report]. Kyiv: NVU NBUV (in Ukrainian)
[Гейць, В. М. (Ред.). (2010). *Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь*. Київ: НВУ НБУВ].
3. Hushan, O. V., & Hromova, A. Ye. (2017). *Problemy i perspektyvy rozvytku opodatkovannia v Ukraini* [Problems and prospects of taxation in Ukraine]. *Molodyi vchenyi*, 4(44), 651–653 (in Ukrainian)
[Гушан, О. В., & Громова, А. Є. (2017). Проблеми і перспективи розвитку оподаткування в Україні. *Молодий вчений*, 4(44), 651–653].
4. Melnyk, V. M. (2008). *Fiskalna polityka derzhavy v umovakh finansovoi kryzy* [The fiscal policy of the state in the conditions of the financial crisis]. *Finansy Ukrainy*, 11, 11–17 (in Ukrainian)
[Мельник, В. М. (2008). Фіскальна політика держави в умовах фінансової кризи. *Фінанси України*, 11, 11–17].
5. Orlova, V. K., & Nehrych, I. M. (2001). *Kryva Laffera: teoriia i praktyka* [Laffer Curve: Theory and Practice]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*, 417, 477–480 (in Ukrainian)
[Орлова, В. К., & Негрич, І. М. (2001). Крива Лаффера: теорія і практика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 417, 477–480].
6. Savchenko, A. H., & Solomenko, S. M. (2007). *Biudzhnet povnoi zainiatosti ta fiskalna polityka* [Full-time budget and fiscal policy]. *Finansy Ukrainy*, 4, 3–12 (in Ukrainian)
[Савченко, А. Г., & Соломенко, С. М. (2007). Бюджет повної зайнятості та фіскальна політика. *Фінанси України*, 4, 3–12].
7. Shvabii, K. I. (2009). *Opodatkovannia dokhodiv naseleння: problemy nauky ta praktyky* [Income Taxation: Problems of Science and Practice]. Irpin: Natsionalnyi universytet DPS Ukrainy (in Ukrainian)
[Швабій, К. І. (2009). *Оподаткування доходів населення: проблеми науки та практики*. Ірпінь: Національний університет ДПС України].
8. Skoropad, I. S., & Harasymchuk, O. V. (2011). *Fiskalna polityka yak sposib napovnennia derzhavnoho biudzhetu* [Fiscal policy as a way to fill state budget]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*, 714, 529–533 (in Ukrainian)
[Скоропад, І. С., & Гарасимчук, О. В. (2011). Фіскальна політика як спосіб наповнення державного бюджету. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 714, 529–533].
9. Skrynkovskyi, R. M., & Kramar, R. I. (2016). *Diahnostyka formuvannia i vykorystannia prybutku pidpryemstva ta vidpovidalnist kerivnyka za porushennia podatkovoho zakonodavstva* [Diagnosis of the formation and use of profits of the enterprise and the responsibility of the head for violation of tax legislation]. *Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 6, 130–134 (in Ukrainian)
[Скриньковський, Р. М., & Крамар, Р. І. (2016). Діагностика формування і використання прибутку підприємства та відповідальність керівника за порушення податкового законодавства. *Підприємництво, господарство і право*, 6, 130–134].
10. Skrynkovskyi, R. M. (2015). *Sotsialno-ekonomichna stratehiia derzhavy na zasadakh harantuvannia sotsialnoi bezpeky: mekhanizm formuvannia ta problemy realizatsii* [Socio-economic strategy of state on the basis of guaranteeing social security: mechanism of formation and problems of implementation]. *Efektivna ekonomika*, 3. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3896> (in Ukrainian)

- [Скриньковський, Р. М. (2015). Соціально-економічна стратегія держави на засадах гарантування соціальної безпеки: механізм формування та проблеми реалізації. *Ефективна економіка*, 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3896>].
11. State Statistics Service of Ukraine. (2018). (2018). *Valovyi vnutrishnii produkt 1990–2016* [GDP 1990–2016]. Retrieved June 1, 2018, from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvp_u.htm (in Ukrainian) [Державна служба статистики України. (2018). *Валовий внутрішній продукт 1990-2016*. Актуально на 01.06.2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvp_u.htm].
  12. Stets, A. (2017, March 21). VVP v Ukraini za 2017 rik zris na 2,5 % [GDP in Ukraine for 2017 increased by 2.5%]. Zaxid.net. Retrieved from https://zaxid.net/vvp_v_ukrayini_za_2017_rik_zris_na_25_n1452116 (in Ukrainian) [Стець, А. (2017, Березень 21). ВВП в Україні за 2017 рік зріс на 2,5 %. *Zaxid.net*. URL: https://zaxid.net/vvp_v_ukrayini_za_2017_rik_zris_na_25_n1452116].
  13. Varnalii, Z. S. (Ed.). (2010). *Podatkova polityka Ukrainy: stan, problemy ta perspektyvy* [Tax policy of Ukraine: state, problems and prospects]. Kyiv: Znannia Ukrainy (in Ukrainian) [Варналій, З. С. (Ред.). (2010). *Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи*. Київ: Знання України].
  14. Zahorodnii, A. H., & Vozniuk, H. L. (2005). *Finansovo-ekonomichni slovniki* [Financial and Economic Dictionary]. Lviv: Lvivska politehnika (in Ukrainian) [Загородній, А. Г., & Вознюк, Г. Л. (2005). *Фінансово-економічний словник*. Львів: Львівська політехніка].